

ZA PAMÁTKAMI NAŠÍ OBCE – OSTROV

Vzdělávací oblast:	Člověk a jeho svět, Člověk a příroda, Člověk a společnost
Výstupy RVP:	1. stupeň Žák srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik. Pojmenuje kulturní či historické památky v místě, kde žije. Na příkladech porovnává minulost a současnost.
Výstupy RVP:	2. stupeň Žák hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu. Žák objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám.
Věk:	3. – 9. třída
Anotace:	Žák si uvědomí, co lze považovat za památku, pochopí význam památek, seznámí se s hlavními památkami v místě svého bydliště prostřednictvím pracovních listů. Jejich cílem není naučit se velké množství faktografických informací, ale zevrubně vnímat podobu místních památek, pochopit důvod, proč vznikly a co znázorňují.
Časová dotace:	závisí na pedagogovi
Pomůcky:	pracovní listy, psací a výtvarné potřeby

TEORETICKÁ ČÁST

Úvodní činností je společná diskuse nad otázkami. Následující část věnující se významným památkám by bylo vhodné spojit s vycházkou do terénu a úkoly v pracovních listech řešit přímo u dotčených památek (v krajním případě je možné úkoly řešit v učebně za pomoci fotografií). Řešit úkoly v pracovních listech bude nejvhodnější ve skupinkách nebo kolektivně.

Na úvod lekcí je možné zařadit otázky k zamyšlení:

Co je památka (památná stavba)?

Jaká ta věc musí být, abychom ji mohli považovat za památku?

Co bychom v naší obci zařadili mezi památky?

Jak by se člověk měl k památce chovat?

Jak by se člověk měl o památku starat?

Pracovní list NAŠE ŠKOLA

Naše škola

Naše škola byla postavena v roce 1828. Je tedy stará let.

Škola byla původně přízemní, dnešní patrovou podobu dostala v roce 1898. V téže roce byla také postavena budova dnešní mateřské školy (tehdy byla ovšem podstatně menší a jen přízemní), kde byl byt řídícího učitele. Tehdy byly ve škole tři třídy a chodilo sem 254 žáků.

Ve školním roce 1938/1939 do 4 tříd chodilo 69 chlapců a 74 dívek. Všichni byli Němci, jen jedna Češka. V první třídě bylo 14 žáků, ve druhé třídě 44 žáků, ve třetí třídě 41 žáků a ve čtvrté třídě 44 žáků. V přízemí byla vpravo od hlavních dveří 1. třída – učil ji řídící učitel Rudolf Schmidt, vlevo druhá třída – učila ji Berta Fischerová, vzadu bylo schodiště do prvního patra a za ním záchody (jeden pro učitele, 4 pro dívky a 3 pro chlapce). V prvním patře byla nad 1. třídou 3. třída – učila ji Anna Hauptová a naproti 4. třída – učil ji Alois Burkert.

Na druhý stupeň chodili žáci do školy v Lanškrouně. Za špatného počasí jezdili autobusem, když bylo hezky, jezdilo se na kole.

V čem se tehdejší škola lišila od dnešní?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kolik žáků v roce 1938 chodilo do školy v Ostrově?

Kolik žáků chodí do školy v Ostrově dnes? Je jich víc nebo míň?

.....

Kolik má škola dnes učitelů a učitelek?

Už více jak sto let je zvykem pořizovat na konci školního roku třídní fotky. Na vedlejším obrázku právě jedna taková stoletá třída je. Máte doma nějakou starou třídní fotku? Pokud ano, porovnej ji s naší poslední třídní fotkou. V čem se liší fotka? V čem se liší žáci?

.....

.....

Jak se kdysi chodilo do školy?

Jak všichni víme, povinnou školní výuku zavedla Marie Terezie v roce 1774. Ale zpočátku docházku nikdo nevymáhal, některé děti do školy chodily jen občas, jiné téměř vůbec. Když rodiče potřebovali své děti doma na práci, do školy nešly.

Školní docházka nebyla vždy devítiletá, dříve se do školy muselo chodit jen šest let, později osm let. Povinný byl kdysi jen první stupeň ZŠ, kterému se tehdy říkalo obecná škola. Na druhý stupeň (zvaný měšťanská škola) se už nemuselo. Učilo se čtení, psaní, počty, přírodopis, základy dějepisu a zeměpisu, zpěv, ruční práce, kreslení, tělocvik a náboženství.

CO NÁM ŘÍKAJÍ STARÉ ŠKOLNÍ KRONIKY

Jak vypadal začátek školního roku?

21. října 1828 byl zahájen školní rok. Žactvo se shromáždilo o půl osmé před školou, odkud se za zvuku obecní kapely v průvodu přesunulo do kostela, kde se konala bohoslužba. Poté se žactvo vrátilo do školy, kde řídící učitel pronesl uvítací řeč a následně byl žákům přečten školní řád.

Co se ve škole dělo, když byl státní svátek?

Rozhodnutím ministerstva školství byla oslava 18. výročí založení naší republiky stanovena na 27. 10. tohoto roku. V 10 hodin se žáci ve svátečním oděvu a bez učebních pomůcek shromáždili ve 4. třídě, kterou žákyně slavnostně vyzdobily květinami. Řídící učitel přednesl projev o významu tohoto dne. Následně žáci recitovali k této příležitosti připravené básně a zpívali písně. Poté se prostřednictvím rádia řídícího učitele poslouchal sváteční program rozhlasového vysílání pro školy. Nakonec se zpívala státní hymna. Vyučování v tento den skončilo ve 12 hodin, odpolední vyučování odpadlo. Na čelní stěně školní budovy visela od 10 hodin dopoledne 27. 10. do 8 hodin ráno 29. 10. státní vlajka.

Co si žáci připravovali pro rodiče?

V neděli 10. března 1957 se konaly v naší obci oslavy MDŽ. V místnosti Osvětové jizby se shromáždilo 72 občanů a dětí. Vlastní oslavy byly zahájeny ve 14 hodin. Slavnostní projev k svátku žen přednesl ředitel školy. V kulturním pořadu již tradičně vystoupily děti národní školy. Program byl velmi pestrý. Vedle básní věnovaných matkám byly zazpívány četné národní písně, děti sehrály scénku ze života rodiny a závěrem děvčata zatančila v pestrém úboru tanec, který byl symbolicky zakončen přáním dětí všem ženám. Celý pořad byl občany vřele přijat. Každá žena dostala od dětí malovaná srdíčka s holubičkou, která zhotovily děti. Za odměnu dětem za krásné vystoupení bylo promítáno pásmo dětských filmů.

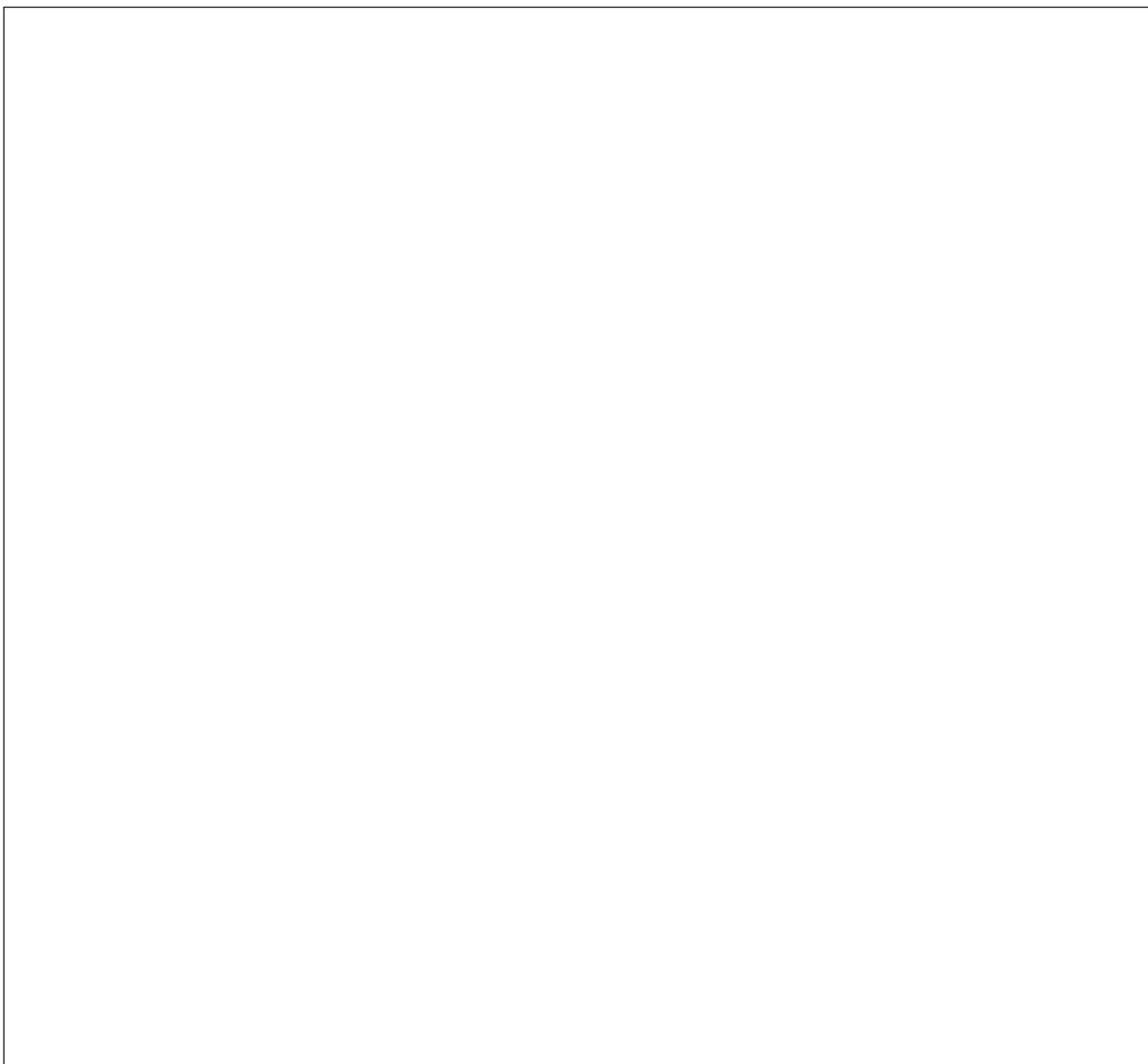
Jak probíhají v kronikách popisované události dnes?

.....
.....

V čem se liší a co se naopak dodnes dělá stejně?

.....
.....

Do rámečku nakresli, jak vypadá naše škola. Porovnej současnou podobu školy s dolním obrázkem, který ukazuje, jak naše škola původně vypadala. V čem se liší? Byla hezčí tehdy nebo dnes?

Pracovní list **KOSTEL**

Z fotografie se nám něco ztratilo. Co tam chybí? Dokážeme to dokreslit?

K čemu se kostel využívá?

.....
.....

Jak se náš kostel nazývá?

- a) kostel Nanebevzetí Panny Marie
- b) kostel sv. Mikuláše
- c) kostel sv. Jana Křtitele
- d) kostel sv. Dyndy

Kdy byl náš kostel postaven?

- a) nelze přesně říct, protože tady stojí již od pravěku
- b) v roce 1278
- c) v roce 1773
- d) v roce 2015

Který obrázek není z našeho kostela?

Před postavením našeho kostela na jeho místě stál jiný kostel, který však v roce 1772 zcela vyhořel. Důvodem požáru byla následující událost:

Stalo se to 25. srpna. Byly právě žně a všichni obyvatelé rychty stojící vedle kostela pracovali na poli. Doma byly jen děti. Ty na dřevěném přístěnku objevily vosí hnízdo a chtěly ho vykourit. Jenže oheň se jim brzy vymkl z ruky, nejprve vzplanul přístěnek, pak celá stodola a vzápětí celý rychtářský dvůr, který byl tehdy ještě dřevěný. Oheň se rozšířil i na kostel a dalších osm statků v centru obce.

Co bylo příčinou požáru?

.....
.....
.....

V čem děti z příběhu udělaly chybu?

.....
.....
.....

Věž byla k našemu kostelu přistavěna v roce 1798. Navrhl ji architekt, který v okolí postavil řadu staveb, například kostel v Rudolticích nebo České Třebové. Krom toho také založil továrnu na tužky, která existuje dodnes. Možná i ty máš tužku z jeho továrny. Pokud ano, je na ní napsáno jeho jméno. Jmenoval se Josef H _ _ _ _ _ H

Každý kostel je jiný a vypadá jinak, ale některé věci najdeme v každém kostele.

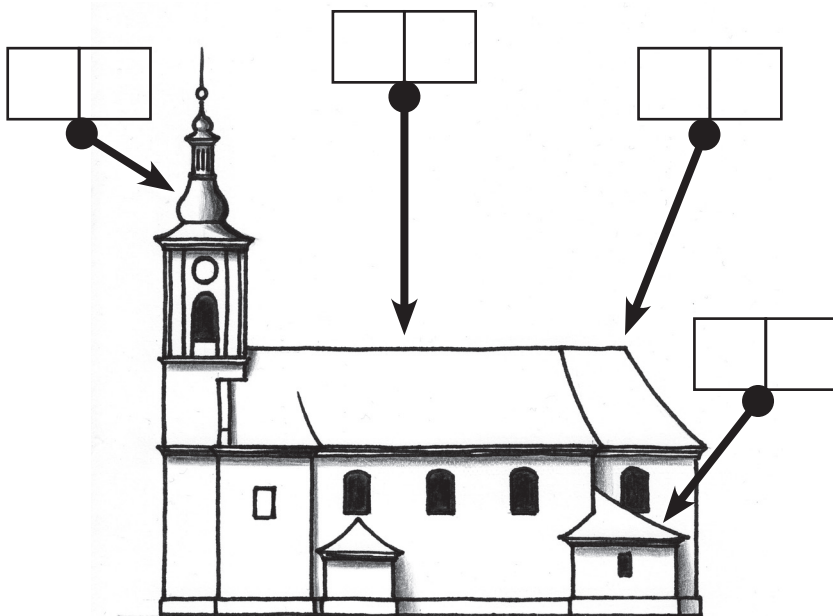
Kostel se skládá z několika částí:

- a) kostelní věž
- b) kostelní loď
- c) presbytář
- d) sakristie

Každá část kostela má svůj účel:

- 1) slouží k přípravě kněze na bohoslužbu
- 2) zde jsou shromážděni věřící při bohoslužbách
- 3) je prostor, kde je nejdůležitější část kostela = oltář
- 4) jsou zde zavěšeny zvony, jejichž zvuk svolává věřící na bohoslužbu

Do rámečků označujících části kostela vepiš správné písmenko a číslo

V okolí naší obce jsou další kostely a také malé kostelíčky, kterým se říká kaple.

Ve kterých obcích bychom našli kostely a kaple na obrázcích?

.....

.....

.....

.....

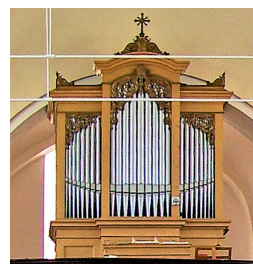
Jak se jmenují části kostelního zařízení na obrázcích?

K _____

O _____

V _____

Pracovní list **KŘÍŽ U KOSTELA**

V dřívějších dobách byla víra v Boha pro lidi velmi důležitá. Věřili, že vše, co se na světě děje, je božím záměrem. Proto se modlili k Bohu, aby se jim v životě dobře vedlo, aby je nepotkalo nic zlého. Kvůli tomu často u svých domů stavěli kříže, které je měly ochraňovat. Na kříži je přibitý Ježíš Kristus. To je ten Ježíšek, který se narodil 24. prosince v Betlémě. Celý život se snažil lidem vysvětlit, jak mají správně žít, aby se po smrti dostali do nebe a ne do pekla. Protože ale o sobě tvrdil, že je syn Boha a mezi lidmi si získal velkou oblibu, byl tehdejšími vládci označen za nebezpečného rebela a odsouzen k trestu smrti ukřižováním. Poté však vstal z mrtvých a odešel do nebe, ke svému otci. Jeho stoupenci pak založili nové náboženství, které dostalo název křesťanství.

Kříž s Ježíšem je v naší části světa nejčastějším uměleckým dílem, v každé vesnici stojí několik křížů u cest, v zahradách i v polích, kříž je v každém kostele, kříž visí na zdi i v mnoha domácnostech, křížek na řetízku na krku nosí i leckterá žena. Kříži s ukřižovaným Ježíšem říkáme krucifix.

Dříve bylo zvykem, že muž, který šel kolem nějakého krucifixu, smekl klobouk, ženy a děti se pokřížovaly a pronesly krátkou modlitbu.

Jak je to dnes?

V naší obci stojí 5 krucifixů. Vzpomeneme si, kde všechny stojí?

.....
.....

Nejhonosnější z našich křížů stojí u kostela.

Kdy byl postaven, vyčteme na samotném kříž. Bylo to v roce:

Když si sochu dobře prohlédneme, uvidíme na ní několik věcí, které se objevují téměř na každém krucifixu. Nad hlavou má Ježíš Kristus tabulku se čtyřmi písmeny. Je to zkratka latinského nápisu tohoto znění (počáteční písmena doplňte):

_ esus _ azarenus, _ ex _ udaeorum, což v češtině znamená: Ježíš Nazaretský, král Židů.

Tabulku na kříž připevnili vojáci, kteří Ježíše ukřižovali, aby tak lidem ukázali, jak dopadl ten, který byl natolik oblíbený, že se mohl stát králem. Ze stejného důvodu má Ježíš na hlavě „věneček“. Je upletený z trnitých prutů, a vojáci jej Ježíšovi posměšně nasadili na hlavu místo koruny. Pod křížem je zobrazen jeden světec, kterého asi podle jeho oblečení poznáme.

Je to:

Na podstavci je ještě jednou znázorněn Ježíš, tentokrát jako malé dítě, které v náručí drží jeho matka. Jak se Ježíšova matka jmenuje?

Na obrázku je kříž ve své původní podobě.
Vidíme na něm, že pod křížem stály dvě sochy.

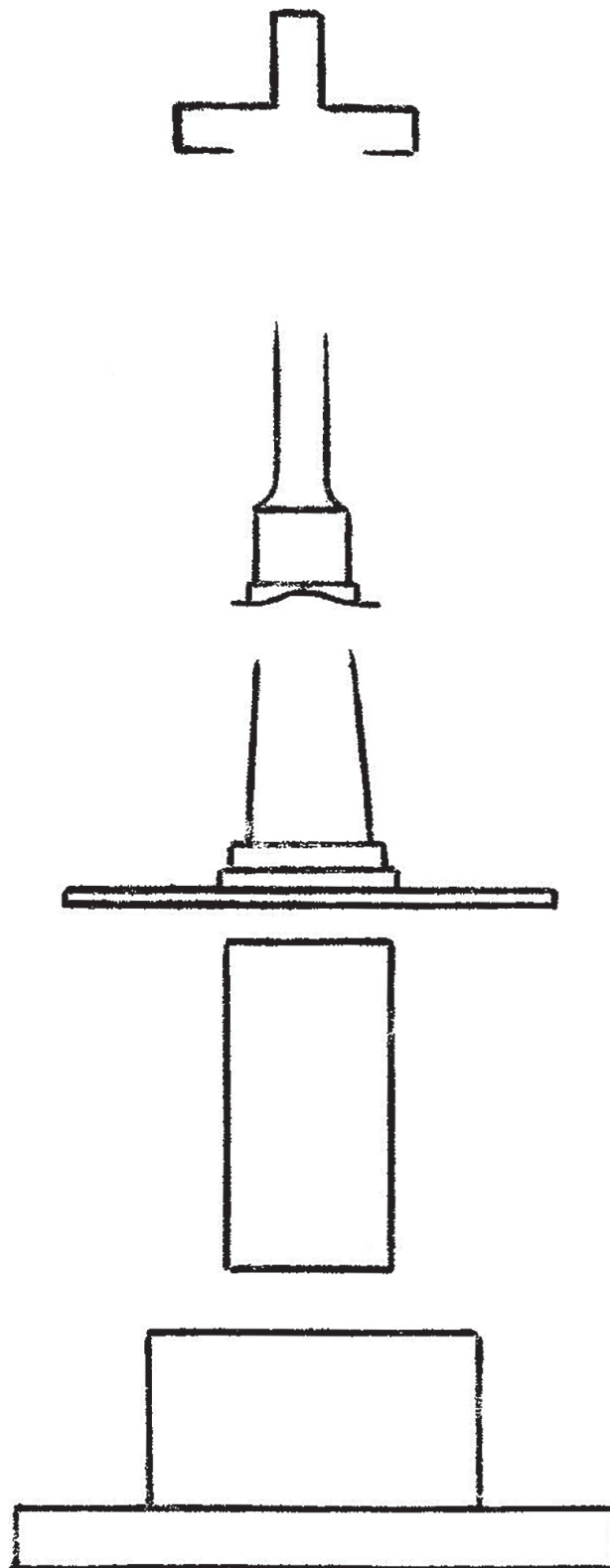
Proč tam již nejsou?

- a) jsou uschovány na obecním úřadě, aby se jim nic nestalo
- b) utekly, protože už je nebavilo tam stát
- c) někdo je ukradl
- d) když se dělal nový chodník u mateřské školy, několik dlažebních kostek chybělo, a tak je udělali z těch soch.

Sochy představovaly Pannu Marii a Jana Evangelistu. To byl nejmladší z dvanácti Ježíšových žáků, kterým se říkalo

Dokresli kříž se všemi detaily.

Pracovní list POMNÍK PADLÝCH

Pomník připomíná vojáky, kteří žili v naší obci, ale když vypukla 1. světová válka, museli vstoupit do armády a zahynuli na bojišti v Rusku, Itálii nebo Srbsku.

Ve kterých letech válka probíhala?

Kolik obyvatel naší obce ve válce zemřelo?

Krom jmen padlých vojáků je na pomníku napsáno i jméno sochaře, který pomník vytvořil.

Jak se tento umělec jmenoval?

Když si pomník prohlédneme ze všech stran, zjistíme i rok, kdy byl postaven. Kdy k tomu došlo?

.....

Koho asi představuje socha stojící vedle desky se jmény?

Na co asi právě myslí?

I když se na území Čech během 1. světové války nebojovalo, válka do života tehdejších lidí výrazně zasáhla. Dokážeme vymyslet jak?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jak smrt vojáků ovlivnila život v obci?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Pracovní list RYCHTA

Vedle kostela stojí dům, kterému se říká rychta. Jmenuje se tak podle toho, že zde žil rychtář.

Jak bychom povolání rychtáře mohli vysvětlit?

.....
.....

Rychtář býval nejbohatším člověkem v obci, a proto také rychta v porovnání s ostatními domy byla

Ostrovská rychta byla původně dřevěná. Proč a kdy byla přestavěna do dnešní podoby, to už víme z kapitoly o kostele. Bylo to proto, že

.....
.....

Říká se, že rychta byla postavena z kamení a cihel, které zbyly po zbourání Nového Zámku u Rudoltic. Také dva sloupy u hlavního vchodu pochází ze zámku.

Co o Novém Zámku u Rudoltic víme?

.....
.....

Dnes už rychta není bydlištěm rychtáře, ale je to

Úvod

Cílem úvodního zamyšlení je uvědomění, co lze považovat za památku, uvědomit si význam nemovitých i movitých památek. Všechny myšlenky žáků jsou správné, pokud si je dokážou obhájit.

Co je památka (památná stavba)?

Za památku můžeme v užším slova smyslu označit objekty zapsané v Ústředním seznamu kulturních památek (tedy takové, které památkami prohlásilo Ministerstvo kultury). Jejich seznam najdeme na: <https://pamatkovykatalog.cz/soupis>. V širším slova smyslu, který je pro naše školní potřeby vhodnější, jsou to veškeré stavby a předměty, které jsou „pamětihodné“, jsou dokladem doby, v níž vznikly. Památkou v tomto smyslu nemusí být jen věc celonárodního významu, ale i věc významu regionálního.

Jaká ta věc musí být, abychom ji mohli považovat za památku?

Oficiální charakteristika říká, že památkou je věc, která je dokladem historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, a projevem tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty historické, umělecké, vědecké a technické (případně proto, že mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem).

Co bychom v naší obci zařadili mezi památky?

Většina žáků se shodne na tom, že památkou je kostel, sochy, některé staré chalupy. Předmětem diskuse by mohlo být, zda je památkou škola, hospoda a některé novější obytné stavby (jako doklad bydlení v době jejich vzniku). Nesmíme zapomenout ani na movité památky – starožitnosti v domácnostech, historické stroje, automobily....

Jak by se člověk měl k památce chovat?

Památka jako doklad doby by měla zůstat v neporušeném stavu i pro další generace. Nevhodnost vandalismu je samozřejmostí, diskutovat by se mohlo nad tím, zda vyházovat staré věci, když se místo nich používá novější typ, nebo zda je vhodné používat věc, kterou lze považovat za památku.

Jak by se člověk měl o památku starat?

Památku je nutné udržovat v dobrém stavu, záměrně neměnit její podobu (přirozená patina je pro památkový předmět lepší než nový nátěr). V případě státem chráněné kulturní památky jsou veškeré úpravy památky podmíněné schválením památkářů a je nutné je provádět postupem stanoveným památkáři.

Škola

Pro práci s historickou školní fotografií není nezbytně nutné využívat fotografie z rodinných archivů žáků, pro srovnání lze využít fotografii uvedenou v pracovním listě, která pochází z Výprachtic.

První dvě ukázky ze školních kronik jsou z Damníkova, třetí ukázka je ze školy v Květné u Lukové.

Školy v okolních obcích postupně zanikaly ve 2. polovině 20. století s klesajícím počtem žáků.

Kostel

Využití kostelu jako místa setkávání věřících s Bohem, konání náboženských obřadů – mší, křtů, svateb, pohřbů, případně koncertů budou nepochybně někteří žáci schopni říct. Stejně tak zasvěcení kostela sv. Mikuláši bude některý žák určitě vědět.

Kostel byl postaven v roce 1773, což by žáci z možností ve výběru mohli odhadnout. Poslední obrázek v dolní řadě je z kostela v Čenkovicích.

Příčinou požáru starého kostela byla neopatrná manipulace s ohněm. Z návrhů žáků, co děti udělaly chybně, by mělo vyplynout, že děti oheň neměly samy vůbec rozdělávat. Architekt kostela se jmenoval Josef Hardtmuth (pro řešení této otázky by bylo vhodné, aby vyučující měl tužku příslušné značky a mohl žákům dokázat pravdivost tvrzení v případě, že nikdo jiný takou tužku mít nebude).

Části kostela: zleva – A4; B2; C3; D1. V interiéru kostela je kazatelna, oltář, varhany.

Historie Nového zámku: viz samostatné kapitoly.

Na obrázcích je kostel sv. Antonína Paduánského v Jakubovicích, kostel sv. Jana Křtitele v Horní Dobrouči, kostel sv. Petra a Pavla v Rudolticích a kostel sv. Václava v Lanškrouně.

Kříž u kostela

Pro ověření umístění křížů v obci lze využít některou z internetových map, např. <https://mapy.cz/turisticka?x=16.5431584&y=49.9279500&z=18&l=0&source=muni&id=2956>.

Jak je vzadu na podstavci kříže napsáno, byl postaven místními dobrodinci v roce 1851. Na tabulce nad Kristem je INRI (Iesus Nazarenus, Rex Iudaeorum). Pod křížem je sv. Mikuláš, matkou Ježíše je Panna Marie. Sochy byly ukradeny v roce 2002. Ježíšovým žákům se říká apoštolové.

Při dokreslování kříže nejde o vytvoření fotograficky dokonalé kresby, ale zevrubně si prohlédnout výzdobu kříže a pokusit se všechny prvky výzdoby dokreslit, jak nejlépe to je možné. Důležitější, než výsledek kresby, je pozorování při kresbě.

Pomník padlých

Žáci na pomníku snadno najdou letopočty 1914–1918, Počet padlých zjistí spočítáním jmen na pomníku. Jméno sochaře je vpředu vpravo dole, vzadu na pomníku je rok jeho výstavby.

Socha představuje vojáka truchlíciho nad svými padlými spolubojovníky (u hrobu jednoho z nich).

U dalších dvou otázek by žáci mohli vymyslet řadu různých věcí, minimálně to, že mnoho mužů z obce muselo odejít do války – místo nich musely na poli pracovat ženy a děti, ve válce, stejně jako v každé jiné krizi, se vše zdražuje, lidé nemají peníze.

Po padlých vojácích zůstaly vdovy a sirotci, nebo nestihli založit rodiny, mít děti. Kdyby nebyla válka, mohla být naše obec mnohem větší.

Rychta

Rychtář zastával podobné funkce jako dnešní starosta (nebyl ovšem zvolen ve volbách, ale funkce rychtáře byla obvykle doživotní a dědičná). Rychta je obvykle největší a nejvýstavnější statek v obci.

Původní dřevěná rychta vyhořela spolu s kostelem.

Informace o Novém Zámku u Rudoltic jsou v samostatných kapitolách, které se této památce věnují.

Dnes je rychta v Ostrově součástí jedné firmy.

Ilustrace a fotografie: Mgr. Vlastimil Novák